the economic losses for the society due to premature death of the person are calculated; and the costs of inpatient treatment of victims of crime. The total value of the economic losses from the deaths of the victims of crimes under Art. 115, 118, 119, Part 2 of Article 121 of the Criminal Code of Ukraine, according to 2018, amounted to 352 million 632 thousand UAH. The average cost of health care facilities in 2018 by bed-days, for the victims of grievous bodily harm was 11 469 049,2 UAH; for the victims of moderate injuries - 6 723 712,8 UAH; for the victims of light injuries - 3 424 690 UAH; for the victims of light injuries that caused short-term health disorder - 9 813 484,8 UAH.

It is emphasized that the existing scientific developments of the problem of the consequences of crime are characterized by fragmentation and scattered material; the importance of including this category in the basic, rather than additional, parameters of crime is recognized and substantiated by not all scientists; the specialized literature does not have such much-needed expertise as to the methodology and specific methods of calculating all those changes that determine crime for a person, society, state by its existence. The position of formation in the modern criminological doctrine of a new kind of theory - the consequentology of crime (from Latin *consequentia* - consequence, and ancient Greek *λόγος* - teaching), with the corresponding tasks and research tools is substantiated.

Key words: criminality, crime, consequences of crime, price of crime, harm from crime, physical violence, material consequences

DOI: 10.33766/2524-0323.88.123-134

УДК 342.7

Р. О. Мовчан,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, міжнародного
та кримінального права Донецького
національного університету імені Василя Стуса
(м. Вінниця, Україна)

e-mail: romanmov1984@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 3 (Ч. 4) СТ. 197-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

У статті розглянуто найбільш дискусійні проблеми, які виникають при кваліфікації злочину, передбаченого ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України. Обґрунтовано, що у випадку, якщо користування самовільно зайнятою земельною ділянкою набуває вигляду самовільного будівництва на ній будівлі чи споруди, дії винного треба кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 і ч. 3 ст. 197-1 КК України (або ч. 2 і ч. 4 ст. 197-1 КК України). Також доведено, що дії осіб, які розпочали ведення будівельних робіт на самовільно зайнятій земельній ділянці, повинні кваліфікуватися як закінчений склад злочину, передбачений ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України.

Ключові слова: самовільне зайняття, самовільне будівництво, земельна ділянка, кримінальна відповідальність, кваліфікація, сукупність злочинів.

Постановка проблеми. 11 січня 2007 р. Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст. 197-1, ч. 3 (ч. 4) якої передбачає кримінальну відповідальність за самовільне будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці. За задумом законодавця, наявність вказаної норми мала б стати надійною запорукою недопущення найбільш небезпечних проявів порушень прав на землю, пов'язаних не лише з протиправним заволодінням земельною ділянкою, а й привласненням винною особою права на будівництво будівель або споруд на земельних ділянках, яке мають лише законні власники (землекористувачі) останніх.

Утім сьогодні, майже тринадцять років потому, можна констатувати, що дієвість розглядуваної кримінально-правової заборони, на жаль, є нижчою за очікувану при її прийнятті. Не в останню чергу це пояснюється й тим, що в судовій практиці й досі не вирішеними залишаються цілий ряд гостро дискусійних питань кваліфікації, які суттєво ускладнюють застосування ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України та, як наслідок, суттєво знижують її правоохоронний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінальної відповідальності за самовільне будівництво на самовільно зайнятих земельних ділянках у своїх роботах досліджували Н. О. Антонюк, Г. М. Зеленов, І. Б. Габаїдзе, Д. В. Дударець, О. О. Дудоров, В. М. Захарчук, М. І. Мельник, М. І. Панов, О. О. Пенязькова, А. М. Шульга та інші.

Незважаючи на безсумнівну теоретичну значущість праць названих учених, і досі не вирішеними залишаються питання про те, як слід кваліфікувати дії осіб, які одночасно вчинили і самовільне будівництво, і самовільне зайняття земельної ділянки; які факти можуть посвідчувати попереднє вчинення самовільного зайняття земельної ділянки; момент закінчення розглядуваного злочину тощо.

Формування цілей. У цій статті її автор спробує відповісти на зазначені вище, а також деякі інші, найбільш суперечливі питання, що виникають у процесі кваліфікації злочину, передбаченого ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України.

Виклад основного матеріалу. Із змісту ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України випливає, що поняття кримінально караного самовільного будівництва має специфіку, яка полягає в його поєднанні із самовільним зайняттям земельної ділянки. На відміну від ч. 2 ст. 199 КК УРСР 1960 р., для настання відповідальності, за якою достатнім було вчинення самовільного будівництва як такого, ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України 2001 р. передбачає відповідальність за самовільне будівництво, вчинене саме на самовільно зайнятій земельній ділянці, про яку йдеться в ч. 1 (ч. 2) цієї статті. З цього приводу чітко висловлюється Н. О. Антонюк: «Буквальне тлумачення диспозиції ст. 197-1 КК України дає змогу констатувати, що злочином самовільне будівництво буде визнаватися ... лише в тому випадку, коли таке будівництво здійснене на самовільно зайнятій земельній ділянці» [1, с. 79].

Вчинення інших дій, передбачених ч. 1 ст. 376 ЦК України (будівництво без належного дозволу чи належно затвердженого проекту або з істотними порушеннями будівельних норм і правил), на відведеній земельній ділянці, утворює склад адміністративного проступку, передбаченого ст. 97 Кодексу

України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) («Самовільне будівництво будинків або споруд»), або (за певних умов) складу злочину, передбаченого ст. 356 КК України. З огляду на сказане, перш за все потрібно з'ясувати, що необхідно розуміти під будівництвом на земельній ділянці, яка не відведена для такої мети.

Відповідно до статей 90, 95 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), право на будівництво будівель та споруд на земельній ділянці мають лише власники земельних ділянок та землекористувачі. Неможливість отримання дозволу на проведення будівництва іншими особами підтверджують і положення регулятивного законодавства у сфері будівельної діяльності. Зокрема, у п. 5 Порядку виконання підготовчих та будівельних робіт, затв. постановою КМУ № 466 від 13 квітня 2011 р., зазначається, що будівельні роботи можуть виконуватися замовником лише після отримання документа, що посвідчує право власності чи користування земельною ділянкою, або договору суперфіцію. Без цих документів неможливим є і прийняття державною архітектурно-будівельною інспекцією в експлуатацію відповідного об'єкта будівництва¹. Оформлення прав на земельну ділянку або отримання нотаріально засвідченої згоди власника земельної ділянки на її забудову вважається одним із основних етапів будівництва об'єктів містобудування [2, с. 48].

Отже, можна зробити висновок, що особи, котрі здійснили самовільне зайняття земельної ділянки, у жодному випадку не можуть отримати законний дозвіл на виконання будівельних робіт на ній, оскільки в них немає підстав для отримання правостановлюючих документів на земельну ділянку, за відсутності яких є неможливим і отримання дозволу на будівництво. Через це в ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України не було необхідності наголошувати на самовільності будівництва, позаяк будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці в будь-якому разі вважається самовільним². Тому має рацію Г. З. Яремко, котра ч. 3 ст. 197-1 КК України наводить як той випадок, коли вказівка на самовільність не несе змістовного навантаження [7, с. 99].

При оцінці наявності «самовільності» будівництва слід враховувати й те, що саме лише рішення землекористувача про передачу земельної ділянки для забудови ще не є достатньою підставою для початку будівництва. Зокрема, чітко із цього приводу висловився Верховний Суд, який в одному зі своїх рішень зазначив, що в будь-якому випадку, навіть за наявності рішення землекористувача про передачу земельної ділянки під забудову, земельним

¹ Про це йдеться в Порядку проведення технічного обстеження і прийняття в експлуатацію індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, будівель і споруд сільськогосподарського призначення, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із незначними наслідками (СС1), збудовані на земельній ділянці відповідного цільового призначення без дозвільного документа на виконання будівельних робіт, затв. наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України № 158 від 3 липня 2018 р.

² Цю тезу, яку автор цих рядків уперше висловив ще в 2009 р. [3, с. 185], згодом підтримали й інші вітчизняні криміналісти [4, с. 259; 5, с. 108; 6, с. 146].

законодавством встановлена чітка процедура передачі земельних ділянок у власність громадянам, зокрема для будівництва індивідуальних гаражів, яка передбачає, що рішення із земельних питань приймається органом місцевого самоврядування за дотриманням встановленої ст. 118 ЗК України процедури [8].

Серед представників вітчизняної кримінально-правової доктрини відсутній уніфікований підхід у питанні про те, яким за своєю конструкцією (формальним чи матеріальним) є склад злочину, передбачений ч. 3 ст. 197-1 КК України. Зважаючи на те, що позначена проблема може бути вирішена лише в рамках окремого дослідження, тут лише відзначаю, що автор цих рядків є прибічником віднесення розглядуваного складу злочину до числа матеріальних. З урахуванням цього, вважаю, що факт самовільного зайняття земельної ділянки, яке передувало самовільному будівництву, може бути встановлений лише за таких умов: 1) вироком суду, яким особа одночасно визнається винною у вчиненні двох злочинів – самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва на ній будівлі чи споруди; 2) вироком суду, яким особу раніше було засуджено за ч. 1 (ч. 2) ст. 197-1 КК України, ухвалою суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочин, передбачений цією кримінально-правовою нормою.

Та при цьому слід зазначити, що суди, які із вказаного питання займають протилежну позицію, визнаючи можливість інкримінування ч. 3 ст. 197-1 КК України незалежно від розміру шкоди, завданої власнику або законному володільцю земельної ділянки, до відповідних правозасвідчувальних фактів відносять і постанови посадових осіб органів земельних ресурсів про накладення адміністративного стягнення за ст. 53-1 КУпАП.

Наприклад, розглядаючи апеляційну скаргу прокурора на вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 26 грудня 2013 р. [9], Апеляційний суд Волинської області у своєму рішенні зазначив, що факт самовільного зайняття земельної ділянки, який надалі став підставою для кваліфікації дій Особи-1 за ч. 3 ст. 197-1 КК України, підтверджується постановою від 13 листопада 2009 р. про притягнення Особи-1 до адміністративної відповідальності за ст. 53-1 КУпАП [10].

За відсутності ж зазначених вище юридичних підтверджень факту самовільного зайняття земельної ділянки суд, у свою чергу, може констатувати відсутність підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності і за ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України.

Так до Іллічівського міського суду Одеської області надійшли матеріали кримінального провадження за ч. 4 ст. 197-1 КК України стосовно Особи-2. Органами досудового розслідування останній обвинувачувався в тому, що він самовільно зайняв земельну ділянку загальною площею 0,0046 га, яка є частиною прибережної захисної смуги Чорного моря і відноситься до зони санітарної охорони, а потім на ній самовільно збудував споруду, яка використовується ним для виходу човна в море зі свого літнього будиночка. Однак, розглянувши відповідні матеріали, суд зауважив, що факт самовільного зайняття земельної ділянки повинен бути підтверджений вироком суду, яким особа одночасно визнається винною в скоєнні двох злочинів – самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва на ній будівлі чи споруди, або вироком суду, яким особу раніше було засуджено за ч. 1 (ч. 2) ст. 197-1 КК України (самовільне зайняття земельної ділянки), чи постановою суду про звільнення

особи від кримінальної відповідальності за такий злочин. Сторона обвинувачення не надала суду доказів того, що Особа-2 був засуджений за ч. 1 (ч. 2) ст. 197-1 КК України чи що постановою суду він був звільнений від кримінальної відповідальності за такий злочин, а органи досудового слідства не кваліфікували його дії за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 і ч. 4 ст. 197-1 КК України. За таких обставин суд дійшов висновку про необхідність визнання Особи-2 невинним і в самовільному будівництві на цій земельній ділянці [11].

У практичній діяльності через особливості викладення диспозиції ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України виникають проблеми в частині кваліфікації самовільного будівництва на самовільно зайнятій земельній ділянці. У випадках поєднання самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва на ній маємо справу з випадком, про який вів мову В. М. Кудрявцев, котрий писав, що труднощі при кваліфікації злочинів у випадках їх реальної сукупності виникають тоді, коли вчинене складається з декількох епізодів за невеликий проміжок часу; причому вчинені дії можуть розглядатися або як самостійні злочини (реальна сукупність), або як елементи одного складеного злочину [12, с. 259].

Неабияка прикладна значущість вирішуваного питання підтверджується і зверненням до правозастосовних матеріалів (132 справи), вивчивши які, можна навести вельми красномовну статистику: рівно 50 % випадків будівництва на самовільно зайнятих земельних ділянках кваліфікуються лише за ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України, тоді як інші 50 % – за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 (ч. 2) та ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України.

У радянські часи цю проблему кваліфікації була покликана вирішити постановою Пленуму Верховного Суду РРФСР № 17 «Про судову практику по справах про самовільне захоплення землі і самовільне будівництво індивідуальних житлих будинків» від 5 серпня 1963 р. У п. 7 названої Постанови вказувалося, що в тих випадках, коли самовільному будівництву передують самовільне захоплення землі, дії особи утворюють єдиний злочин, передбачений ч. 2 ст. 199 КК, і тому кваліфікувати вказані дії за сукупністю ч. 1 та ч. 2 ст. 199 КК немає потреби. Оцінюючи це роз'яснення, В. О. Навроцький резюмував, що таке тлумачення, дане авторитетним судовим органом, сприяло формуванню узагальненого висновку про те, що не можуть утворювати ідеальну сукупність злочинів діяння, передбачені різними частинами однієї і тієї ж статті Особливої частини КК [13, с. 269].

Всупереч наведеному роз'ясненню, у науково-практичному коментарі до ст. 199 КК УРСР 1960 р. зазначалося: якщо самовільне будівництво має місце на земельній ділянці, отриманій із порушенням законів про націоналізацію землі (зокрема, на самовільно захопленій), відповідальність настає за сукупністю злочинів – за ч. 1 і ч. 2 ст. 199 КК [14, с. 677]¹.

Вважаю, що саме таке тлумачення кримінального закону відповідає загальноновизнаним правилам кримінально-правової кваліфікації. «Якщо в різних частинах статті Особливої частини передбачені різні склади злочинів, то

¹ Натомість В. П. Малков, підтримуючи згадане роз'яснення Пленуму Верховного Суду РСФСР, розглядав самовільне будівництво, поєднане із самовільним захопленням землі, як складений злочин, який треба відрізняти від сукупності злочинів [15, с. 105].

це означає, що ознаки кожного із них не є частиною ознак одного та того самого складу злочину, а існують самостійно» [13, с. 269].

Отже, якщо користування самовільно зайнятою земельною ділянкою набуває вигляду самовільного будівництва на ній будівлі чи споруди, дії винного (за наявності до цього підстав) треба кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 і ч. 3 ст. 197-1 КК України (або ч. 2 і ч. 4 ст. 197-1 КК України), оскільки в такій ситуації має місце сукупність злочинів, утворена діями, передбаченими різними частинами однієї статті Особливої частини КК України. Правильність такої позиції підтверджується як законодавчим визначенням сукупності злочинів (ч. 1 ст. 33 КК України), так і п. 20 постанови Пленуму ВСУ № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 р., згідно з яким передбачені у ст. 70 КК України правила призначення покарання за сукупністю злочинів застосовуються у випадках самостійної кваліфікації вчиненого, у т. ч. за різними частинами однієї статті КК України, якими передбачено відповідальність за окремі склади злочинів і які мають самостійні санкції.

У зв'язку з цим не можна погодитись із кваліфікацією Саксаганським районним судом м. Кривий Ріг Дніпропетровської області не за вказаною сукупністю злочинів, а лише за ч. 4 ст. 197-1 КК України дії Особи-3, котрий спочатку вчинив самовільне зайняття земельної ділянки в охоронній зоні, а згодом – самовільне будівництво на ній [16].

Неправильною вважаю і кваліфікацію лише за ч. 3 ст. 197-1 КК України дії Особи-4, засудженого Індустріальним районним судом м. Дніпропетровськ. Судом було встановлено, що обвинувачений самовільно зайняв земельну ділянку площею 0,1896 га на території цілісного майнового комплексу аеродрому «Кам'янка», на якій самовільно побудував капітальні споруди (ангари), чим спричинив збитки на суму 1 807 229,28 грн. [17].

У діях Особи-4 вбачаються ознаки й такого злочину із матеріальним складом, як самовільне зайняття земельної ділянки, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України, що завдало значної шкоди законному володільцю або власнику.

Натомість обгрунтованим є вирок Самбірського міськрайонного суду Львівської області (як і інші подібні рішення), який дії Особи-5, котрий самовільно захопив земельну ділянку площею 48 м², розташовану в санітарно-захисній зоні, та здійснив спорудження будівлі на ній, кваліфікував за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 та ч. 4 ст. 197-1 КК України [18].

Водночас слід зробити таке застереження: за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 (ч. 2) та ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України, дії винного мають кваліфікуватися лише в тому випадку, коли він спочатку самовільно зайняв земельну ділянку, а потім особисто здійснив (або ж дав вказівку) будівництво на ній. Дії ж особи, котра, заволодівши земельною ділянкою, передає її в користування іншим особам, які, будучи впевненими в законності вчинених дій, здійснюють на ній будівництво, повинні отримувати кримінально-правову оцінку з посиланням лише на ч. 1 (ч. 2) ст. 197-1 КК України, позаяк подальші дії щодо будівництва не охоплювались її умислом.

З огляду на сказане, навряд чи можна погодитись із кваліфікацією за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 та ч. 4 ст. 197-1 КК України, дії Особи-1, котрий у період з серпня 2008 р. по березень 2010 р., незаконно використовуючи земельну ділянку

загальною площею 2,66 га., яка відноситься до земель у зонах санітарної охорони, надав дев'ятнадцятьом членам культурно-оздоровчого товариства «У Панці» вказану земельну ділянку, на якій останні побудували будинки в межах прибережної захисної смуги р. Тиса [19].

Злочин, передбачений ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України, визнається закінченим не з моменту введення готової будівлі або споруди, а з початку ведення будівельних робіт на самовільно зайнятій земельній ділянці. Регулятивне законодавство підготовчими роботами до будівництва об'єкта визнає таке: підготовку земельної ділянки; порушення елементів благоустрою; видалення зелених насаджень; винесення інженерних мереж; вишукувальні роботи; влаштування огороження будівельного майданчика та знесення будівель і споруд; спорудження елементів благоустрою; спорудження тимчасових виробничих і побутових споруд, необхідних для організації та обслуговування будівництва; підведення тимчасових інженерних мереж; улаштування під'їзних шляхів; складування будівельних матеріалів (п. 2 Порядку виконання підготовчих та будівельних робіт).

Враховуючи наведені положення, не можна погодитись із кваліфікацією лише за ч. 1 (ч. 2) ст. 197-1 КК України дій суб'єкта, як-от:

– «за вказівкою якого було проведено земляні роботи по влаштуванню будівельного майданчика для будівництва гаражів» [20];

– «котрий здійснив розміщення залізобетонних плит та стовпів з метою подальшого будівництва паркану в межах охоронних зон повітряних ліній» [21];

– «за вказівкою якого на самовільно зайнятій земельній ділянці для проведення будівельних робіт були встановлені будівельний вагончик, а також проведені початкові будівельні роботи по спорудженню тимчасового льодового манежу» [22] тощо.

З урахуванням визначення «підготовчих робіт», крім самовільного зайняття земельної ділянки, у всіх цих випадках мав місце і закінчений склад злочину, передбачений ч. 3 або ч. 4 ст. 197-1 КК України.

Не можна вважати правомірним і рішення Київського районного суду м. Одеси, який, з'ясувавши, що Особа-2 побудував залізобетонну споруду у вигляді фундаменту на землях рекреаційного призначення, не знайшов в його діях ознак складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 197-1 КК України через те, що «покази свідків не конкретні та носять суперечливий характер», адже аналіз відповідних показів засвідчує, що насправді жодних протиріч між ними немає і всі вони підтверджують факт будівництва споруди за вказівкою Особи-2 на земельній ділянці, яка не належала останньому [23].

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити такі висновки:

1) факт самовільного зайняття земельної ділянки, яке передувало самовільному будівництву, може бути встановлений лише таким чином: а) вироком суду, яким особа одночасно визнається винною у вчиненні двох злочинів – самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва на ній будівлі чи споруди; б) вироком суду, яким особу раніше було засуджено за ч. 1 (ч. 2) ст. 197-1 КК України, ухвалою суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочин, передбачений цією кримінально-правовою нормою;

2) якщо користування самовільно зайнятою земельною ділянкою набуває вигляду самовільного будівництва на ній будівлі чи споруди, дії винного (за наявності до цього підстав) треба кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 і ч. 3 ст. 197-1 КК України (або ч. 2 і ч. 4 ст. 197-1 КК України);

3) дії особи, котра, заволодівши земельною ділянкою, передає її в користування іншим особам, які, будучи впевненими в законності вчинених дій, здійснюють на ній будівництво, повинні отримувати кримінально-правову оцінку з посиланням лише на ч. 1 (ч. 2) ст. 197-1 КК України, позаяк подальші дії щодо будівництва не охоплювались її умислом;

4) самовільне будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці визнається закінченим не з моменту зведення готової будівлі або споруди, а з початку ведення будівельних робіт на самовільно зайнятій земельній ділянці. Зважаючи на це, дії осіб, які розпочали ведення будівельних робіт на самовільно зайнятій земельній ділянці, повинні кваліфікуватися як закінчений склад злочину, передбачений ч. 3 або ч. 4 ст. 197-1 КК України.

Використані джерела:

1. Антонюк Н. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. *Вісник прокуратури*. 2008. № 1. С. 77–87.
2. Карпенко Л. В. Предмет доказування у справі про визнання права власності на об'єкт самочинного будівництва. *Вісник господарського судочинства*. 2010. № 3. С. 46–50.
3. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009. 246 с.
4. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво: монографія; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2012. 400 с.
5. Захарчук В. М. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво за кримінальним правом України: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. 214 с.
6. Чепка О. В. Заходи щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 197-1 КК України. *Право і суспільство*. 2010. № 2. С. 144–149.
7. Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 408 с.
8. Постанова ВС від 26 вересня 2019 р. у справі № 1527/632/12. URL: [https://protocol.ua/ru/vs_kas_navit_zh_nayavnosti_rishennya_zemlekoristuvacha_p_ro_peredachu_zemelnoi_dilyanki_pid_zabudovu_rishennya_pro_tse_priymaetsya_organom_mistseвого_samovryaduvannya_z_dotrimanniam_vstanovlenoi_zk_ukraini_protse_duri_\(vs_kas_1527_632_12_26_09_19](https://protocol.ua/ru/vs_kas_navit_zh_nayavnosti_rishennya_zemlekoristuvacha_p_ro_peredachu_zemelnoi_dilyanki_pid_zabudovu_rishennya_pro_tse_priymaetsya_organom_mistseвого_samovryaduvannya_z_dotrimanniam_vstanovlenoi_zk_ukraini_protse_duri_(vs_kas_1527_632_12_26_09_19).
9. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 26 грудня 2013 р. у справі № 161/8775/13 к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36567334>.
10. Ухвала Апеляційного суду Волинської області від 20 січня 2016 р. у справі № 161/8775/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55105389>.
11. Вирок Іллічівського міського суду Одеської області від 22 грудня 2014 р. у справі № 501/5370/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42035510>.
12. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений. 2-е изд., перераб. и дополн. М.: Юрист, 1999. 302 с.

13. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. К.: Атіка, 1999. 464 с.

14. Уголовный кодекс Украинской ССР: Научно-практический комментарий / Н. Ф. Антонов, М. И. Бажанов, Ф. Г. Бурчак и др. К.: Политиздат, 1987. 880 с.

15. Малков В. П. Совокупность преступлений (Вопросы квалификации и назначения наказания). Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1974. 307 с.

16. Вирок Сакаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 2 червня 2015 р. у справі № 214/3504/15 к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44610582>.

17. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 3 вересня 2018 р. у справі № 202/4673/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76268368>.

18. Вирок Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 11 квітня 2012 р. у справі № 1318/976/2012. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24136686>.

19. Постанова Хустського районного суду Закарпатської області від 16 серпня 2013 р. у справі № 713/98/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33023352>.

20. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 17 травня 2012 р. у справі № 1-27/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26972395>.

21. Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 12 вересня 2018 р. у справі № 195/435/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76430573>.

22. Постанова Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 24 грудня 2010 р. у справі № 1 791/2010 г. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68514834>.

23. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 18 лютого 2011 р. у справі № 1512/1-226/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62491175>.

References:

1. Antoniuk, N. (2008) Kryminalna vidpovidalnist za samovilne zainiattia zemelnoi dilianky ta samovilne budivnytstvo. *Visnyk prokuratury - Procurator's Bulletin*, 1, 77–87. [in Ukrainian].

2. Karpenko, L. V. (2010) Predmet dokazuvannia u spravi pro vyznannia prava vlasnosti na ob'iekt samochynnoho budivnytstva. *Visnyk hospodarskoho sudochynstva - Bulletin of economic litigation*, 3, 46–50. [in Ukrainian].

3. Movchan, R. O. (2009) Kryminalna vidpovidalnist za samovilne zainiattia zemelnoi dilianky ta samovilne budivnytstvo: *Candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

4. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2012) Kryminalna vidpovidalnist za samovilne zainiattia zemelnoi dilianky ta samovilne budivnytstvo. MVS Ukrainy, Luhan. derzh. un-t vnutr. sprav im. E. O. Didorenka. [in Ukrainian].

5. Zakharchuk, V. M. (2015) Samovilne zainiattia zemelnoi dilianky ta samovilne budivnytstvo za kryminalnym pravom Ukrainy. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava. [in Ukrainian].

6. Chepka, O. V. (2010) Zakhody shchodo vdoshkonalennia kryminalnoi vidpovidalnosti za vchynennia zlochynu, peredbachenoho st. 197-1 KK Ukrainy. *Pravo i suspilstvo - Law and society*, 2, 144–149. [in Ukrainian].

7. Yaremko, H. Z. (2010) Blanketni dyspozytsii v stattiakh Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. *Candidate's thesis*. Lviv. [in Ukrainian].

8. Postanova VS vid 26 veresnia 2019 r. u spravi № 1527/632/12. URL: [https://protocol.ua/ru/vs_kas_navit_zh_nayavnosti_rishennya_zemlekoristuvacha_p_ro_peredachu_zemelnoi_dilyanki_pid_zabudovu_rishennya_pro_tse_priymaetsya_organom_mistsevogo_samoviryaduvannya_z_dotrimanniam_vstanovlenoi_zk_ukraini_protседuri_\(vs_kas_1527_632_12_26_09_19](https://protocol.ua/ru/vs_kas_navit_zh_nayavnosti_rishennya_zemlekoristuvacha_p_ro_peredachu_zemelnoi_dilyanki_pid_zabudovu_rishennya_pro_tse_priymaetsya_organom_mistsevogo_samoviryaduvannya_z_dotrimanniam_vstanovlenoi_zk_ukraini_protседuri_(vs_kas_1527_632_12_26_09_19). [in Ukrainian].

9. Vyrok Luts'koho miskraionnoho sudu Volynskoi oblasti vid 26 hrudnia 2013 r. u spravi № 161/8775/13 k. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/3656733>. [in Ukrainian].

10. Ukhvala Apeliatsiinoho sudu Volynskoi oblasti vid 20 sichnia 2016 r. u spravi № 161/8775/13-k. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55105389>. [in Ukrainian].

11. Vyrok Illichivskoho miskoho sudu Odeskoi oblasti vid 22 hrudnia 2014 r. u spravi № 501/5370/14-k. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42035510>. [in Ukrainian].

12. Kudriavtsev, V. N. (1999) Obshchaia teoriia kvalifikatsiy prestupleniy, issue 2. Moscow: Yuryst. [in Ukrainian].

13. Navrotskyi, V. O. (1999) Teoretychni problemy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii. Kyiv: Atika. [in Ukrainian].

14. Uholovnyi kodeks Ukrainy SSR: Nauchno-praktycheskyi kommentariy (1987). N. F. Antonov, M. Y. Bazhanov, F. H. Burchak et al. Kyiv: Polytyzdat. [in Ukrainian].

15. Malkov, V. P. (1974) Sovokupnost prestupleniy (Voprosy kvalifikatsiy y naznacheniya nakazaniya). Kazan: Yzd-vo Kazanskogo un-ta. [in Russian].

16. Vyrok Saksahanskoho raionnoho sudu m. Kryvoho Rohu Dnipropetrovskoi oblasti vid 2 chervnia 2015 r. u spravi № 214/3504/15 k. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44610582>. [in Ukrainian].

17. Vyrok Industrialnoho raionnoho sudu m. Dnipropetrovska vid 3 veresnia 2018 r. u spravi № 202/4673/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76268368>. [in Ukrainian].

18. Vyrok Sambirskoho miskraionnoho sudu Lvivskoi oblasti vid 11 kvitnia 2012 r. u spravi № 1318/976/2012. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24136686>. [in Ukrainian].

19. Postanova Khustskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 16 serpnia 2013 r. u spravi № 713/98/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33023352>. [in Ukrainian].

20. Vyrok Bohunskoho raionnoho sudu m. Zhytomyra vid 17 travnia 2012 r. u spravi № 1-27/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26972395>. [in Ukrainian].

21. Ukhvala Tomakivskoho raionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti vid 12 veresnia 2018 r. u spravi № 195/435/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76430573>. [in Ukrainian].

22. Postanova Berdianskoho miskraionnoho sudu Zaporizkoi oblasti vid 24 hrudnia 2010 r. u spravi № 1-791/2010 h. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68514834>. [in Ukrainian].

23. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Odesy vid 18 liutoho 2011 r. u spravi № 1512/1-226/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62491175>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.12.2019

Мовчан Р. А.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры конституционного,
международного и уголовного права
Донецкого национального университета
имени Василя Стуса
(г. Винница, Украина)

**О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ,
ПРЕДУСМОТРЕННОГО Ч. 3 (Ч. 4) СТ. 197-1 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА
УКРАИНЫ (ПО МАТЕРИАЛАМ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ)**

В статье рассмотрены наиболее дискуссионные проблемы квалификации преступления, предусмотренного ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 УК Украины. Обосновано, что в случае, если пользование самовольно занятым земельным участком приобретает вид самовольного строительства на нем здания или сооружения, действия виновного нужно квалифицировать по совокупности преступлений, предусмотренных ч. 1 и ч. 3 ст. 197-1 УК Украины (или ч. 2 и ч. 4 ст. 197-1 УК Украины). Также доказано, что действия лиц, которые начали ведение строительных работ на самовольно занятом земельном участке, должны квалифицироваться как оконченный состав преступления, предусмотренный ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 УК Украины.

Ключевые слова: самовольное занятие, самовольное строительство, земельный участок, уголовная ответственность, квалификация, совокупность преступлений.

Movchan R.,

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Constitutional,
International and Criminal Law
Vasyl' Stus Donetsk National University
(Vinnitsa, Ukraine)

**ABOUT SOME PROBLEMS OF QUALIFICATION OF CRIME PROVIDED
BY PART 3 (PART 4) 197-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE (ON THE
MATERIALS OF JUDICIAL PRACTICE)**

The article discusses the most controversial problems of qualifying a crime under Part 3 (Part 4) of Art. 197-1 of the Criminal Code of Ukraine.

In particular, it was proved that the fact of unauthorized occupation of a land plot that preceded unauthorized construction can be established only: 1) by a court verdict that convicts a person simultaneously of two crimes - unauthorized occupation of a land plot and unauthorized construction of a building or structure on it; 2) a court verdict by which a person had previously been convicted under part 1 (part 2) of Art. 197-1 of the Criminal Code of Ukraine, court ruling on the release of a person from criminal liability for a crime under this criminal law. At the same time, the provision is argued that the decision of the officials of the land resources to impose an administrative penalty under art. 53-1 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses cannot be considered an appropriate lawful fact.

It is concluded that in cases where the use of an unauthorized occupied land takes the form of an unauthorized construction of a building or structure on it, the actions of the

perpetrator (if there are grounds for this) must be qualified according to the totality of crimes provided for by part 1 and part 3 (or part 2 and h. 4) Art. 197-1 of the Criminal Code of Ukraine.

It is substantiated that the actions of a person who, having taken possession of a land plot, transfers it for use to other persons who, being confident in the legality of the actions performed, carry out construction on it, should receive a criminal law assessment with reference only to part 1 (part 2) Art. 197-1 of the Criminal Code of Ukraine, since further construction activities were not covered by its intent; and also the fact that the actions of persons who began construction work on an unauthorized occupied land should be qualified as a completed corpus delicti, provided for in part 3 (part 4) of Art. 197-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: unauthorized occupation, unauthorized construction, land, criminal liability, qualifications, set of crimes.

DOI: 10.33766/2524-0323.88.134-147

УДК 351.752.2

М. А. Самбор,

кандидат юридичних наук,

начальник сектора моніторингу

Прилуцького відділу поліції Головного
управління Національної поліції в Чернігівській

області

(м. Чернігів – м. Прилуки, Україна)

e-mail: NIKOLAS783@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0446-3892>

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ

У праві в постійному взаємозв'язку перебувають такі парні категорії, як права й обов'язки. Право на свободу мирних зібрань не є винятком, а тому кореспондується із обов'язками суб'єктів публічної адміністрації, завданням яких є забезпечення безперешкодного здійснення права на свободу мирних зібрань. Тож у публікації детально розглянуто повноваження органів Національної поліції України, спрямовані на забезпечення здійснення права на свободу мирних зібрань. Обґрунтовано необхідність розмежування повноважень органів Національної поліції на трьох основних етапах щодо забезпечення правопорядку під час мирних заходів: 1) під час підготовки до проведення мирного зібрання; 2) під час мирного зібрання. 3) після завершення мирного зібрання; а також на чотирьох етапах забезпечення безперешкодного здійснення права на свободу мирних зібрань органами Національної поліції України: 1) попередній; 2) підготовчий; 3) практичний; 4) завершальний (підсумковий).

Ключові слова: право на свободу мирних зібрань, повноваження, Національна поліція України.

Постановка проблеми. Держава, як особливий інститут об'єднання населення, в особі уповноважених органів та посадових осіб, а саме правоохоронних органів,